

debatt@klassekampen.no

KRONIKK
& DEBATTMarkedet skiller seg fra
diktaturet ved at gitrene
er usynlige

HAUK

DAGENS SUKK

Hvorfor klarer norsk jordbruk seg så mye bedre enn EU-landenes?

Vellykket modell

Chr. Anton Smedshaug

KRON OG
MYNT

Etter de siste årene med store prisvariasjoner på landbruksvarer, hvor prisene for tiden er lave, kjemper mange av Europas melkebønder en hard kamp for å overleve. Det har vært demonstrasjoner i EU-hovedstaden. Melk er helt ut i gater og streder for å vise at bortfall av nasjonale melkevoter skaper overproduksjon og at prisene nå er under selvkostnivå. Vårt naboland Sverige sliter med bare 60 prosent egenproduksjon av kjøtt og 75 prosent av melk, til tross for mye godt jordbruksland – langt bedre enn hva Norge har. I Danmark er samlet gjeld i jordbruket over 300 milliarder, nær uhåndterlig i dagens marked. I hovedsak er gjelda fordelt på de 11.000 største brukene, som skylder over 20 millioner i snitt. En rekke lokale banker har gått konkurs som følge av dette.

Kontrasten til Norge kunne knapt vært større. Her har det globale prisfallet i etterkant av råvareboblen som brast i 2013–14 i liten grad vært merkbart, og vi fyller eget marked med kjøtt og melk. Reguleringsmekanismene i verdens for tiden mest velfylte landbrukspolitiske verktoykasse har fungert – nok en gang.

Den norske jordbruksmodellen har nå virket siden 1950, da hovedavtalen mellom staten og Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag ble inngått. I perioden har den generelle produksjonen økt, kornproduksjonen er styrket og melkeproduksjonen er flyttet fra Viken og Hedmarken til norske fjell- og fjordstrøk (kanalisering). Det var ikke nødvendig å endre modellen til tross for opptrapping i jordbruket fra andre halvdel av 1970-tallet, innføring av melkevoter eller senere reduksjon av melkeproduksjonen rundt 2000. Modellen har håndtert skiftende GATT-avtaler og ulike forhandlingsresultat med EEC, EF og EU, samt EFTA-avtaler med andre stater og handelsforbund. Den har virket både med og uten nasjonal beredskapslagring for korn, og med en sterkt varierende norsk kornproduksjon. Dagens klimautfordringer og teknologendringer den nå står overfor, synes ikke større enn utfordringene modellen har håndtert hittil i etterkrigstida.

For myndighetene er modellen på mange måter ideell. Markedsbalansering og ansvaret for tilstrekkelig matforsyning i spillet mellom verdensmarkedet og egen produksjon blir tatt hånd om av samvirkene. Det betyr at myndighetene blir spart for mye ansvar, samti-

ILLUSTRASJON: KNUIT LØVÅS, KNUITLØVÅS@GMAIL.COM

dig som det private initiativ får virke fritt og bøndene selv i stor grad må ta ansvaret om samvirkene ikke lykkes. Bonden finansierer markedsbalanseringen gjennom betaling av omsetningsavgift der staten bestemmer regelverket, og ordningen administreres gjennom et omsetningsråd.

Mye tyder på at denne modellen vil overleve og utvikle seg videre, om ikke manglende kunnskap blir kombinert med stor handlekraft – da kan selv den beste modell ryke.

Også en vellykket modell har forbedringspotensial. Avregulering, skjev fordeling og svak finansiering, er i dag hovedårsaker til at jordbruket ikke får

«I Norge har det globale prisfallet i liten grad vært merkbart»

brukt norske ressurser enda bedre. Det kan rettes på dersom totalfinansieringen bedres, særlig over budsjett, og ved at det stilles til disposisjon tilstrekkelig med investeringsvirkemidler for å bygge et klimatilpasset produksjonsapparat med en struktur tilpasset vårt lands topografi. Da kan jordbruket øke produksjonen av fellesgoder som kulturlandskap, biologisk mangfold, levende bygder og åpen utmark kombinert med

mat basert på norske ressurser – og samtidig sikre familiejordbruket.

Trøsten er at kostnaden er liten. For tiden brukes i underkant av én prosent av statsbudsjettet til jordbruksavtalen. Dette er ned fra om lag åtte prosent etter opptrappingen på 1970-tallet, noe som i øyeblikket utgjør knappe 15 milliarder kroner. Rundt 11 mrd. av dette når bonden. Gjennom verdikjeden øker produksjonsverdien i næringsmiddelindustrien til om lag 150 milliarder. I tillegg kommer verdien av fellesgodene.

Det burde være potensial for tverrpolitisk entusiasme rundt utviklingen av den norske jordbruksmodellen, som har vist at den fungerer bedre enn alle

kjente alternativ. Et investerings- og lønnsomhetsløft med en økning på én til to promille av statsbudsjettet (1,5–3,0 mrd.) vil sikre norsk mat- og tilknyttet industriproduksjon, Norges største

fastlandsnæring, for neste generasjon.

Dét er ingen liten arv å legge igjen for visjonære politikere, og én ting vet vi – politikk virker.

Chr. Anton Smedshaug,
daglig leder i AgriAnalyse
Christian.Anton.Smedshaug@agrianalyse.no

Økonomene Morten Jerven, Erik S. Reinert, Rune Skarstein, Chr. Anton Smedshaug, Ebba Boye og Marie Sneve skriver onsdager i Klassekampen.

PÅ TEPPE

Aner ikke

6 av 10 aner ikke hva GDPR er, melder Dagens Næringsliv.

Noen ganger er det greit å være en del av flertallet.

Pikant

VG forsøker å lokke oss bak betalingsmuren med tittelen

Sex, vold og traktordødsfall.

Det er traktoren som er x-faktoren her.

Inviterer til klikk

Knall

E24 melder om **knalltall for Telenor** og to millioner nye kunder.

Det skal lønne seg å operere i gråsoner.

Sånn omtrent

NTB forteller hvilke politikere som skal snakke hvor 1. mai:

Audun Lysbakken legger turen til Vestfold. Der skal han være hovedtaler både i Porsgrunn og Skien.

Når selv ikke det nasjonale nyhetsbyrået vet forskjell på **Vestfold og Telemark**, er det på høy tid å slå fylkene sammen.

Planla å vinne

VGs kampreferat fra Odds 3–1-seier over Sarpsborg bærer tittelen: **«Odd planla scoringene før kamp».**

En genial kamplan.

Feil hode

Tittelen på en pressemelding fra NTBs seksjon for sex og samfunn spør: **Har du noen gang tatt selfie av underlivet?**

Det heter faktisk **dickpic.**

Titanic

VG Reise bringer saken **Cruisetablene du bør styre unna.**

Øverst på lista finner vi trolig **isfjell.**

Gode navn

Regiondirektør **Paul Christen Røhr** i NVE redegjør i mediene for flomsituasjonen i Glomma.

teppet@klassekampen.no